

**SŁUŻBA DOMOWA W EUROPIE W XVI-XX W.
KOŁOKWIUM W PRADZE
17-18 WRZEŚNIA 1996**

W dniach 17-18 września 1996 r. odbyło się w Pradze kolokwium poświęcone zjawisku służby domowej w Europie w XVI-XX wieku.

Spotkanie zorganizowane zostało przez Instytut Historii Uniwersytetu Karola w Pradze, Czeskie Towarzystwo Demograficzne, Komisję Demografii Historycznej i Społecznej Czeskiej Akademii Nauk i Archiwum Miasta Pragi. Współorganizatorem ze strony francuskiej było CEFRES (Francuskie Centrum Badawcze Nauk Społecznych). Na zaproszenie do udziału w kolokwium odpowiedziało blisko 30 naukowców z Francji, Węgier, Włoch, Polski, Holandii, Norwegii i Czech koncentrujących swoje zainteresowania badawcze wokół historii demograficznych i społecznych struktur ludności w Europie.

Słowo wstępne wygłosiła Antoinette Fauve-Chamoux (Paryż), pełniąca od kilku lat funkcję sekretarza generalnego Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej. W swoim inauguracyjnym obrady wystąpieniu A. Fauve-Chamoux wskazała na potrzebę poświęcenia większej uwagi zjawisku służby domowej, której liczebność i struktura odzwierciedla materialną kondycję ówczesnego społeczeństwa.

Dwudniowe obrady stały się okazją do wygłoszenia 13 referatów i komunikatów. Pierwszym z nich było wystąpienie Pavli Horskiej (Praga). Autorka dokonała prezentacji różnych wpływów (w tym metodologicznych) historiografii francuskiej, angielskiej i niemieckiej na charakter badań w dziedzinie socjologii i demografii historycznej w Czechach. Pavla Horska przedstawiła również w zarysie historię powstania Komisji Demografii Historycznej i Społecznej Czech oraz jej wkład w ogólny rozwój badań.

Wystąpienia demografów – Jozefa Kovacsisa (Budapeszt) i Tomasa Farago (Miskolc) miały na celu prezentację społeczno-demograficznej charakterystyki służby domowej na Węgrzech. Badania autorów wykazały, że etniczny skład populacji węgierskiej nie ułatwia wysuwania ogólniejszych wniosków. Jednakże w wyniku analizy spisów przeprowadzonych w XVI i XVII wieku udało się ustalić, jaka liczba służby przypadała na mniejsze i większe gospodarstwa domowe. W mniejszych grupę liczniejszą procentowo stanowili parobkowie, w większych natomiast służący trudniący się wykonywaniem prac domowych.

Do najciekawszych można było z całą pewnością zaliczyć dwa kolejne referaty: Jürgena Schlumbohna (Getynga) i Antoinette Fauve-Chamoux. Obszerne wystąpienie J. Schlumbohna koncentrowało się wokół zjawiska żeńskiej służby domowej w miastach. Prowadzone badania wykazały, że aż 30% kobiet mieszkających w mieście było służącymi. Większość z nich wstępowała na służbę w wieku 10-13 lat.

Zadanie, jakie postawiła przed sobą kolejna referentka (A. Fauve-Chamoux) było dużej wagi: przedstawienie problemu służby domowej w Europie Zachodniej z uwzględnieniem różnic regionalnych. W wystąpieniu sporo uwagi referentka poświęciła rynkowi pracy służących, mobilności zawodowej, procesowi starzenia się, występowania ze służby, stosunków z pracodawcą. Po wystąpieniu A. Fauve-Chamoux wywiązała się polemika na temat samego pojęcia służby domowej: kogo można było nazwać służącym, jaki charakter zajęć wchodził w zakres jego obowiązków i decydował o takiej a nie innej pozycji osoby przebywającej w gospodarstwie domowym.

Nowe spojrzenie na kondycję służby domowej zaprezentowały trzy wystąpienia dotyczące Półwyspu Apenińskiego. Losy jednego ze służących rzymskich posłużyły Angiolinie Arru (Neapol) jako podstawa do ukazania mechanizmu zmiany pozycji i awansu społecznego służby. Autorka wykazała również, że w obawie przed utratą pracy rozpowszechnioną praktyką w XVIII wieku w Rzymie było zawieranie przez służbę potajemnych związków małżeńskich. Należy dodać, że działo się tak przy całkowitej aprobacie władz kościelnych. Rafaella Sarti (Florencja) omówiła sytuację służących w Bolonii w XVIII i XIX wieku, a Maria Casalini (Florencja) problemy charakteryzujące służbę domową we Florencji.

Edward Maur (Praga) zaprezentował rezultaty swych wieloletnich badań nad społeczeństwem miejskim i wiejskim w Czechach.

Solvi Sogner (Oslo) podjęła natomiast próbę demograficznej charakterystyki służących norweskich na przestrzeni XIX i XX wieku. Wypada jednakże zauważyć, że przedstawione dane statystyczne miały zbyt ogólny charakter (brak rozróżnienia na miasto i wieś, wielkość gospodarstwa domowego i jego profil), aby można było prześledzić na ich podstawie w precyzyjny sposób zmienność analizowanego zjawiska na przestrzeni lat.

Cezary Kuklo (Białystok) przedstawił pierwsze wyniki badań dotyczących umiejscowienia i roli służby w polskim społeczeństwie szlacheckim u schyłku XVIII wieku. Małgorzata Kamecka (Białystok) skoncentrowała się na omówieniu i ocenie dorobku historiografii polskiej w badaniach nad miejscem i charakterem służby domowej w Polsce.

Większość wygłoszonych referatów była przedmiotem ożywionej wymiany poglądów. Dyskusja stała się również okazją do dokonania porównań, wyodrębnienia różnic pomiędzy pozycją służby domowej w poszczególnych krajach. Kolokwium potwierdziło wagę omawianego zjawiska: pełne zrozumienie społeczeństw doby przedindustrialnej i industrialnej nie jest możliwe bez uwzględnienia obec-

ności i roli służby domowej, stanowiącej nieodłączny element demograficznego obrazu miast i wsi. Spotkanie w Pradze po raz kolejny udowodniło, że ważne zjawisko, jakim pozostaje służba domowa, zasługuje na odrębne i wnikliwe badania.

Małgorzata Kamecka